

**O‘ZBEKISTONDA PREZIDENTLIK INSTITUTINING RIVOJLANISH
BOSQICHLARI VA AHAMIYATI**

Mamanazarov Solijon Sherzodbek o‘g‘li

TDYuU Davlat boshqaruvi huquqi yo‘nalishi magistranti

solijonmamanazarov0101@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida prezidentlik institutining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda uning davlat boshqaruvi tizimidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, mustaqillik yillarida amalga oshirilgan konstitutsiyaviy islohotlar natijasida prezidentlik hokimiyatining demokratik asoslarda takomillashuvi yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Prezidentlik instituti, demokratlashtirish, konstitutsiyaviy islohotlar, hokimiyatlar bo‘linishi, davlat boshqaruvi, fuqarolik jamiyati.*

Аннотация: *В данной статье анализируются этапы становления, развития института президентства в Республике Узбекистан, его место и значение в системе государственного управления. Также освещается совершенствование президентской власти на демократической основе в результате конституционных реформ, проведенных в годы независимости.*

Ключевые слова: *институт президентства, демократизация, конституционная реформа, разделение властей, государственное управление, гражданское общество.*

Annotation: *This article analyzes the formation, stages of development of the presidential Institute in the Republic of Uzbekistan and its role and significance in the system of Public Administration. It also covered the improvement of presidential power on democratic grounds as a result of the constitutional reforms carried out during the years of independence.*

Keywords: *presidential Institute, democratization, Constitutional Reform, Division of powers, Public Administration, civil society.*

Kirish

O‘zbekiston sobiq ittifoq respublikalari ichida birinchi bo‘lib prezidentlik lavozimini joriy etgan davlat sifatida tarixda o‘z o‘rniga ega. 1990-yil 24 martda O‘zbekiston SSR Oliy Sovetining sessiyasida “O‘zbekiston Prezidenti lavozimini ta’ sis etish to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinib, I. A. Karimov mamlakatning ilk Prezidenti etib saylandi. Bu voqea milliy davlatchilikni shakllantirish va mustaqillik sari tashlangan eng muhim tarixiy qadam bo‘ldi.

Prezidentlik institutining paydo bo‘lishi davr talabi edi. Chunki Sovet tuzumining markazlashgan boshqaruv tizimi inqirozga yuz tutgan paytda, respublika mustaqil qarorlar qabul qila oladigan yakka davlat rahbariga muhtoj edi. Shu sababli prezidentlik lavozimi mamlakat siyosiy barqarorligini saqlab qolish va yangi boshqaruv modelini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynadi.

Asosiy qism

1. Prezidentlik institutining shakllanish bosqichi (1990–1991-yillar)

Dastlabki bosqichda Prezident parlament tomonidan saylangan bo‘lib, uning vakolatlari cheklangan edi. U ijro etuvchi hokimiyat boshlig‘i bo‘lmagan — bu vazifani Ministrlar Soveti bajarardi. Prezident ko‘proq davlat ramzi va siyosiy tizimni muvofiqlashtiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritgan. Mazkur davrda prezidentning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat edi:

- ichki va tashqi siyosatda respublika nomidan ish yuritish;
- davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirish;
- fuqarolik va boshpana berish masalalarini hal etish;
- amnistiya va avf to‘g‘risida hujjatlar qabul qilish.

Bu davr parlamentar-prezidentlik modeli bosqichi sifatida tavsiflanadi.

2. Prezidentlik respublikasi shakllanishi (1991–2007-yillar)

1991-yilda O‘zbekiston o‘z davlat mustaqilligini e‘lon qilgach, Prezident xalq tomonidan saylanadigan eng oliy mansabdor shaxsga aylandi. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiya Prezidentning davlat va ijro hokimiyatining boshlig‘i sifatidagi maqomini huquqiy jihatdan mustahkamladi. Prezident nafaqat siyosiy rahbar, balki:

- qonunlarning ijrosini ta’minlovchi,

- xalqaro munosabatlarda mamlakat nomidan ish yurituvchi,
- fuqarolarning huquq va erkinliklari kafili sifatida e'tirof etildi.

Bu bosqichda kuchli ijro hokimiyati orqali mustaqillik poydevori yaratildi, iqtisodiy islohotlar boshlandi va “o‘zbek modeli” shakllandi.

3. Demokratik islohotlar bosqichi (2007–2016-yillar)

2007-yil 11-aprelda qabul qilingan “Davlat boshqaruvini yangilash va yanada demokratlashtirish to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy qonun bilan Prezidentning “ijro etuvchi hokimiyat boshlig‘i” maqomi bekor qilindi. Bu islohotning maqsadi — hokimiyatlar bo‘linishi prinsipini amalda qaror toptirish edi. Endilikda ijro hokimiyatiga rahbarlik Bosh vazir zimmasiga yuklatildi.

Shuningdek, siyosiy partiyalar roli oshirildi, ikki palatali parlament tizimi joriy qilindi. Prezidentning roli — muvofiqlashtiruvchi va kafillik qiluvchi davlat rahbari sifatida mustahkamlandi.

4. Modernizatsiya va yangi davr islohotlari (2016-yildan hozirgacha)

2016-yildan boshlab O‘zbekistonda davlat boshqaruvi tizimi yangi bosqichga kirdi.

Prezident Sh. M. Mirziyoyev rahbarligida inson qadri va xalq davlat siyosatining markazida bo‘lishi tamoyili asosida islohotlar amalga oshirildi.

2023-yil 30-aprel kuni qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda Prezidentning konstitutsion maqomi yangicha talqin etildi:

- Prezident — davlat boshlig‘i,
- hokimiyat tarmoqlari o‘rtasidagi kelishuv va hamkorlikni ta’minlovchi shaxs sifatida belgilandi;
- Prezident fuqarolarning huquq va erkinliklari, Konstitutsiyaga rioya etilishining kafili etib mustahkamlandi;
- Prezidentlik muddati 7 yil etib belgilandi.

Shuningdek, saylov tizimi, nomzodlarga qo‘yiladigan talablar, saylovoldi kampaniyasining shaffofligi va tengligi qonuniy jihatdan kafolatlandi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida Prezidentlik instituti mamlakat suvereniteti va mustaqilligini ta’minlagan, davlat hokimiyati tizimining asosiy tayanchiga aylangan.

Uning tarixiy rivojlanishi quyidagi bosqichlarda kechdi:

1. **Shakllanish bosqichi (1990–1991)** — Prezident parlament tomonidan saylanadigan rahbar sifatida.
2. **Kuchli prezidentlik bosqichi (1991–2007)** — mustaqil davlat poydevorini mustahkamlash.
3. **Demokratlashtirish bosqichi (2007–2016)** — hokimiyatlar o‘rtasida muvozanatni ta’minlash.
4. **Yangi O‘zbekiston davri (2016–hozirgacha)** — inson manfaatlari va ochiqlikka asoslangan boshqaruv tizimi.

Prezidentlik instituti bugun mamlakat siyosiy tizimining o‘zak bo‘g‘ini sifatida, fuqarolarning huquqlari va erkinliklari kafili, davlat barqarorligi va taraqqiyoti garovi bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2023.
2. Sultonova R. H. *O‘zbekistonda prezidentlik institutining rivojlanish bosqichlari va o‘ziga xos xususiyatlari*. – Oriental Renaissance, 2022.
3. Malikova M. M. *O‘zbekiston Respublikasida Prezident instituti ahamiyati*. – Zenodo, 2023.
4. M. M. Mirakulov. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi*. – Toshkent, 2016.
5. H. Tursunov. *Prezidentlik institutining o‘zbek modeli*. – Adliya vazirligi nashri, 2022.